



Yasemin Eda Tekin¹, Ayşegül Güneş²

DOI: 10.17942/sted.1113859

Geliş/Received: 08.05.2022
Kabul/Accepted: 27.10.2023

Özet

Giriş: Organ nakli alanında büyük gelişmeler yaşanmasına rağmen uzun yıllardır tüm dünyada organ bağışı sayıları istenen düzeye getirilememiştir. Geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin bu konudaki bilgi ve tutumları, organ bağışı konusunda hasta ve yakınlarının farkındalığının artırılması açısından önemlidir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı ve transplantasyon konusundaki bilgi ve tutumlarını belirlemektir.

Gereç-Yöntem: Bu araştırma 257 hemşirelik öğrencisi üzerinde tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan "Organ Bağışına Yönelik Davranış ve Tutum Belirleme Formu" ve "Organ-Doku Bağışı ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans, ortalama, yüzde, standart sapma ve Tukey testi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin %84,4'ü organ bağışında bulunmak istediğini belirtmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu toplumun organ bağışı konusunda yeterince bilgilendirilmediğini düşündüğünü, %60,3'ü ülkemizde organ bağışı yapacak kişilerin haklarının yasalarla katı şekilde korunduğuna inanmadığını, yalnızca %24,0'ü okul eğitimi sırasında bilgi edindiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %84,8'i karşı cinsten bir kişiye organını bağışlamak istemediğini belirtmiştir. "Organ-Doku Nakli ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği" puan ortalaması $12,9 \pm 2,4$, "Donör özellikleri" alt boyutu puan ortalaması $3,5 \pm 0,9$, "Organ bağışı ile ilgili legal, etik ve medikal süreç" alt boyutu puan ortalaması $9,4 \pm 1,9$ 'dir. Organ bağışında bulunmak isteyen öğrencilerin ve organ bağışında bulunmayı isteyenlerin ölçek toplam puanı anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$).

Sonuç: Çalışmada öğrencilerin bilgi seviyesi organ bağışında bulunmak isteme durumunu etkilemektedir. Hemşirelik öğrencilerinin bu konudaki bilgi düzeyi artırılarak organ bağışı desteklenmelidir.

Anahtar Sözcükler: Transplantasyon, Hemşirelik Öğrencileri, Organ Bağışı, Bilgi

Abstract

Introduction: Although there have been great developments in organ transplantation, the number of organ donations has yet to reach the desired level worldwide for many years. The knowledge and attitudes of nursing students, who are future health professionals, are important in increasing the awareness of patients and their relatives about organ donation.

Objective: This study aimed to determine the knowledge and attitudes of nursing students about organ donation and transplantation.

Materials and Method: This descriptive study was conducted on 257 nursing students. The data were collected using the "Behaviour and Attitude Determination Form for Organ Donation" and "Organ-Tissue Donation and Transplantation Knowledge Scale" prepared by the researchers. Frequency, mean, percentage, standard deviation, and Tukey test were used to evaluate the data.

Results: 84.4% of the students wanted to donate organs. The majority of the students stated that they thought that society was not sufficiently informed about organ donation, 60.3% did not believe that the rights of organ donors were strictly protected by law in our country, and only 24% stated that they had received information during school education. 84.8% of the students indicated they did not want to donate their organs to someone of the opposite sex. The mean score of the "Organ-Tissue Transplantation and Transplantation Knowledge Scale" was 12.9 ± 2.4 , the mean score of the "Donor characteristics" sub-dimension was 3.5 ± 0.9 , and the mean score of "Legal, ethical and medical process related to organ donation" sub-dimension was 9.4 ± 1.9 . The total scale score of the students who wanted to donate organs and those who wanted to donate organs were significantly higher ($p < 0.05$).

Conclusion: In the study, the student's knowledge level affected their willingness to donate organs. Organ donation should be supported by increasing the level of knowledge of nursing students on this subject.

Key Words: Transplantation, Students, Nursing, Tissue Donors, Organ Transplantation, Knowledge

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mudanya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü (Orcid no: 0000-0003-1567-0042)

² Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü (Orcid no: 0000-0002-6199-7372)

Giriş

Organ nakli, akut organ yetmezliği veya kronik organ yetmezliği gibi çeşitli durumlar için kullanılan ve kişinin hayatını kurtarıcı gelişmiş bir tedavi yöntemidir. Kişilerin hastaliksız yaşamasını, yaşam kalitesinin ve iyileşme oranlarının artmasını sağlayarak hastalara umut verir. Ancak son yıllarda organ naklinde büyük gelişmeler yaşanmasına rağmen, organ naklinin en önemli sorunlarından biri nakledilecek organın temin edilmesindeki güçlülüdür. Gelişmiş ülkelerde organ gereksinimlerinin çoğu kadavra donörlerden sağlanırken, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde temel sorunlardan biri kadaverik organ nakli sayısının yeterli düzeyde olmamasıdır (1). Türkiye organ nakli hasta istatistiklerine bakıldığında beyin ölümü gerçekleşen bireylerin yalnızca %40'ının organ bağışında bulunduğu görülmektedir. 2013-2022 yılları arasındaki verilere bakıldığında Türkiye'de 610.963 kişinin organ nakli gerçekleştirilmiştir. Organ nakli başarısının bir kriteri de bir milyon nüfus başına ölen donör sayısı (pmp)'dir. 2022 yılı Organ Bağışı ve Naklinde Uluslararası Kayıt Sistemi verilerine göre bu oran Amerika Birleşik Devletleri'nde 41,6 pmp'dir ve önceki yıllara göre artmaktadır. 2022 yılında en başarılı 3 ülkede (USA, İspanya, İzlanda) sırasıyla 41,6, 40,8, 36,7 pmp'dir. Türkiye'deki 2022 yılı bağış başarı oranı ise 3,6 pmp'dir (2).

Organ nakli ve bağışı konusunda ileri düzeyde olduğu düşünülen ülkelerde dahi organ nakli çalışmalarının istenilen düzeye ulaşamadığı bilinmektedir. Dolayısıyla transplantasyondaki esas problem yeterli organ bağışçısının olmamasıdır (3,4). İnsanların organ bağışında bulunmalarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; kişilerin eğitim ve sosyoekonomik düzeyleri, etik, hukuki, dini nedenler, ölümden sonra vücut bütünlüğünü bozmak istememe, sağlık problemlerinin olması, bağışlamaktan korkma gibi faktörlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun 3.3.1980 tarihli 396 sayılı kararında belirtmesine rağmen hala literatürde dini nedenler en sık tespit edilen nedenler arasında yer almaktadır (4,5). Bu faktörlerin yanı sıra kişilerin doku ve organ bağışı konusundaki bilgilerinin yetersiz oluşu da önemli bir faktördür. Araştırmalara göre organ bağışında bulunan veya bulunmak isteyen kişilerin transplantasyon süreci ve

organ bağışı konularında daha fazla bilgi sahibi oldukları görülmektedir (1,5). Sağlık çalışanlarının organ bağışı konusunda hasta ve yakınlarını bilgilendirme ve yönlendirmedeki rolü toplumun organ bağışı konusundaki farkındalığını, olumlu tutumlarını ve dolayısıyla bağışlanan organ sayısını arttırmada önemlidir (3,6). Özellikle hemşirelerin organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi düzeyleri, organ bağışına karşı olumlu tutumları ve gönüllülükleri, beyin ölümü gerçekleşmiş hastaya yaklaşımlarını ve ailesinin karar verme sürecini önemli derecede etkileyerek ailelerin organ bağışında bulunma oranlarını arttırabilir (7,8). Aynı zamanda çalışmalar geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin de organ, doku nakli ve transplantasyon konularında yanlış inanışlarının olduğunu ve bilgi eksiklerinin bulunduğunu göstermektedir (8). Bunun yanı sıra organ bağışı ile ilgili eğitim verilmesi ise organ nakli konusundaki bilgi düzeyini ve organ bağışında bulunmak isteme durumunu arttırmaktadır (5). Bu nedenle konu hakkında bilgi ve düşüncelerinin belirlenmesi, olumlu düşüncelerin geliştirilmesi, bilgi eksikliklerinin giderilmesi için güncel gelişmelerle uyumlu organ nakli ve bağışı hakkında eğitim programlarının düzenlenmesi önemlidir. Eğitim programları düzenlenirken özellikle günümüzde öğrencilerin web tabanlı aktivitelere ve eğitimlere daha kolay ulaşabildiklerini göz ardı etmeden bu konudaki eğitim metodlarının değiştirilmesi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik yeni yöntemlerin denenmesi ile farkındalıklarının artırılması gerekmektedir.

Hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve transplantasyon konusundaki bilgi düzeyini bir ölçek kullanarak ölçen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek ve organ bağışına yönelik düşüncelerini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Türü: Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı ve transplantasyon konusundaki bilgi ve tutumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da bulunan 3 Üniversitede öğrenim gören 1258 hemşirelik öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, gönüllü olarak katılmayı kabul eden 257 öğrenci ile araştırma tamamlamıştır. Katılım oranı yaklaşık %20'dir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması Google forms ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama formu toplam 39 sorudan oluşmaktadır ve formun doldurulması yaklaşık 15 dakika sürmektedir. Veriler 3 bölümden oluşan "Sosyodemografik Özellikler Sorgu Formu", "Organ Bağışına Yönelik Davranış ve Tutum Belirleme Formu" ve "Organ-Doku Bağışı ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır.

Sosyodemografik Özellikler Sorgu Formu;

öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, kronik hastalık varlığı, organ bağışlama durumunu içeren 10 sorudan oluşmaktadır.

Organ Bağışına Yönelik Davranış ve Tutum Belirleme Formu;

araştırmacılar tarafından literatür derlenerek oluşturulmuştur (1,3,7,9). Öğrencilerin organ naklini isteme durumu, organ nakli ile ilgili bilgilerini nereden edindikleri, organ bağışında bulunmak isteme ve istememe nedenlerini içeren 12 sorudan oluşmaktadır.

Organ-Doku Bağışı ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği; Emir al ve ark. (2017) tarafından Türkçe geçerlik-güvenirliği yapılmış ve iki alt boyut olmak üzere toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beş maddeden oluşan "Donör özellikleri" ve 12 maddeden oluşan "Organ Bağışı ve Nakline İlişkin Yasal, Etik ve Tıbbi İşlemler" alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin toplam puanı 0-17 arasındadır. Katılımcılardan her bir ifadeye "Doğru", "Yanlış" ve "Bilmiyorum" cevaplarından birisini vermesi istenmiştir. Ölçeğin orijinal çalışmada Cronbach α değeri 0,88 olup (1) bu araştırmada da ölçeğin Cronbach α değeri 0,88 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22.0 istatistik yazılım paket programı kullanılmış olup; tanımlayıcı tablolarda frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri belirtilmiştir. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplar ile her bir katılımcı için ölçek ve alt boyut toplam puanı hesaplanmış ve elde edilen skorların normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir. Demografik özellikler ve ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Tukey testi

kullanılmıştır. Ölçek ve alt boyutlarının güvenilirlik düzeylerinin belirlenmesi için güvenilirlik analizi yapılmış ve analiz sonuçlarında $p < 0,05$ istatistiki olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Çalışmanın Etik Yönü

Bu araştırmanın yürütülmesi için bir üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan onay alınmıştır (Tarih: 17.12.2020, Sayı: 2020/15). Araştırmaya katılan öğrencilerden "Bilgilendirilmiş onam" alınmıştır. Veri toplama aşamasında Helsinki Bildirgesi'nde yer alan kurallara uygun olarak davranılmıştır. "Organ-Doku Bağışı ve Nakli Bilgi Ölçeği"nin kullanımı için yazarlarından izin alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $20,5 \pm 2,1$ ve %90,3'ü kadındır. Öğrencilerin %97,3'ü bekar, %55,3'ü ikinci sınıf öğrencisi olduğunu ve %67,7'si vakıf üniversitesinde öğrenim gördüğünü belirtmiştir. Öğrencilerin %8,2'sinin kronik hastalığı bulunmaktadır. İki kişi kronik hastalığı nedeniyle organ bağışı beklediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %95,7'si organ bağışına ihtiyaç duyulması halinde kendilerine organ nakli yapılmasını istediklerini ifade etmiştir. Katılımcıların %81,7'si dini inançlarına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Tablo 1).

Öğrencilerin %84,4'ü organ bağışında bulunmak istediğini belirtmektedir. Katılımcıların %92,2'si basın-yayın organları (TV/İnternet) tarafından, %91,4'ü Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından toplumun organ bağışı konusunda yeterince bilgilendirilmediğini düşündüğünü belirtmiştir. Öğrencilerin %60,3'ü ülkemizde organ bağışı yapacak kişilerin haklarının yasalarla katı şekilde korunduğuna inanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %71,6'sı ise organ bağışı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Organ nakli konusunda öğrencilerin yalnızca %24,0'ı okul eğitimi sırasında bilgi edindiklerini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin %84,8'i karşı cinsten bir kişiye organını bağışlamak istemediğini ifade etmiştir (Tablo 2).

Öğrencilerden organ bağışında bulunmak isteyenlerin %40,7'si bir insanın hayatını kurtarmak istediği için, %34,9'u kendisinin veya yakınlarının organ nakline ihtiyacı olabileceğini düşündüğü için, %10,9'u bilime yardımcı olmak için organ bağışında bulunmak

istediğini belirtmiştir. Organ bağışında bulunmak istediğini belirten öğrencilerin %92,5'i dini inancından farklı bir inanca sahip

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı (N: 257)		
Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	25	9,7
Kadın	232	90,3
Yaş		
18-22	227	88,3
22+	30	11,7
Medeni Durum		
Bekar	250	97,3
Boşanmış	3	1,2
Evli	4	1,6
Eğitim görülen sınıf		
1	49	19,1
2	142	55,3
3	42	16,3
4	24	9,3
Eğitim görülen üniversite türü		
Devlet Üniversitesi	83	32,3
Vakıf Üniversitesi	174	67,7
Kronik hastalık durumu		
Evet	21	8,2
Hayır	236	91,8
Kronik hastalık sebebiyle organ bağışı bekleme durumu		
Evet	2	0,8
Hayır	255	99,2
Kendisine organ nakli yapılmasını isteme durumu		
Evet	246	95,7
Hayır	11	4,3
Ailede organ bağışlayan kişi varlığı		
Evet	12	4,7
Hayır	245	95,3
Dini inançlarınıza bağlı biri olduğunu düşünme durumu		
Evet	210	81,7
Hayır	47	18,3

kişiyeye organını bağışlayabileceğini, %7,4'ü ise sadece birinci derece aile üyelerinden bir kişiyeye organını bağışlamak istediğini belirtmiştir. Öğrencilerden organ bağışında bulunmak isteyenlerin %87,0'ünün 18-22 yaş grubunda olduğu, %90,3'ünün kadın, %66,3'ünün Vakıf Üniversitesinde öğrenim gördüğü ve %59,4'ünün organ bağışı yapacak kişilerin haklarının yasalarla korunduğuna inanmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin %24,8'i organ bağışı ile ilgili okul eğitimi sırasında, %19,5'i internetten bilgi edindiklerini, bunlar dışında bilgi edinme kaynaklarının (%22,1) poster veya broşürler, tv, konferanslar, gazete ve dini yayınlar olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin %15,6'sı organ bağışında bulunmak istemediğini belirtmiştir. Organ bağışında bulunmak istemeyenlerin nedenlerine bakıldığında; en fazla organ bağışında bulunmak istememe nedeni daha önce organ bağışlama fikrini hiç düşünmemeleridir (%20,4). Organ bağışında bulunmak istemeyenlerin %15,5'i ise yeterli bilgisi olmadığı için, %12,6'sı ailesinin izin vermeyeceğini düşündüğü için, %11,7'si dini olarak uygun bulmadığını düşündüğü için, %10,7'si acil bir durumda yeterince müdahale edilmeyeceğini düşündüğü için organ bağışında bulunmak istemediğini belirtmiştir (Tablo 3).

Organ doku nakli ve transplantasyon bilgi ölçeğinin minimum puanı sıfır, maksimum puanı 17'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek puan ortalaması $12,9 \pm 2,4$ "Donör özellikleri" alt boyutu puan ortalaması $3,5 \pm 0,9$, "Organ bağışı ile ilgili legal, etik ve medikal süreç" alt boyutu puan ortalaması $9,4 \pm 1,9$ 'dir (Tablo 4). Ölçek maddelerine verilen doğru cevaplara bakıldığında "organ nakli sadece akrabalar arasında yapılır", "beyin fonksiyonlarının geri dönülmez bir şekilde kaybolduğu ve solunum cihazına bağlı olmadan yaşamının mümkün olmadığı duruma "beyin ölümü" denir" ve "bir kişiden alınan organlar herkese nakledilebilir" maddelerine öğrencilerin yaklaşık %90,0'ı doğru cevap vermiştir. Öğrencilerin en yüksek oranda yanlış cevap verdiği ifadeler "organ bağışı yapabilmek için yaş sınırı vardır" (%83,3) ve "hayatta iken organ bağışı yapan ve hastanede beyin ölümü gerçekleşen kişinin organlarının alınıp alınmaması konusunda son karar ailenize aittir" (%48,6) ifadeleridir.

Tablo 2. Öğrencilerin Organ Bağışı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı (n:257)

Görüşler	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Fırsatınız olsaydı ihtiyacı olan bir bireye organ bağışında bulunmak ister miydiniz?	217	84,4	40	15,6
Basın-yayın organları (TV/İnternet) tarafından toplumun organ bağışı konusunda yeterince bilgilendirildiğini düşünüyor musunuz?	20	7,8	237	92,2
Diyanet İşleri Başkanlığının toplumu organ bağışı konusunda yeterince bilgilendirdiğini düşünüyor musunuz?	22	8,6	235	91,4
Ülkemizde organ bağışı yapılacak kişilerin haklarının yasalarla katı şekilde korunduğuna inanıyor musunuz?	102	39,7	155	60,3
Karşı cinsten birisine organınızı bağışlar mıydınız?	39	15,2	218	84,8
Sizce organ bağışı konuda yeterli bilgiye sahip misiniz?	73	28,4	184	71,6

Tablo 3. Öğrencilerin Organ Bağışında Bulunmak İstememe Nedenlerinin Dağılımı (n:40)

Nedeni	n	%
Daha önce düşünmedim	21	52,5
Yeterli bilgim yok	16	40,0
Ailemin izin vermeyeceğini düşünüyorum	13	32,5
Dini olarak uygun olmadığını düşünüyorum	12	30,0
Acil bir durumda yeterince müdahale edilmeme korkusu	11	27,5
Öldükten sonra vücut bütünlüğümün bozulmasını istemiyorum	9	22,5
Organ bağışı konusundaki yasalara güvenmiyorum	9	22,5
Organlarımın alınması için ölüm kararımın erken verilecek olduğunu düşünüyorum	6	15,0
Nedeni yok	4	10,0
Organlarımın istemediğim insanlara verileceğini düşünüyorum	2	5,0

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4. Organ Doku Nakli ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği Puanının Dağılımı

Organ Doku Nakli ve Transplantasyon Ölçeği	\bar{x}	SS
Donör Özellikleri	3,54	0,92
Organ bağışı ile ilgili legal, etik ve medikal süreç	9,41	1,95
Ölçek Toplam Puanı	12,95	2,47

\bar{x} : Ortalama; SS: Standart Sapma

Ölçeğin "Donör özellikleri" alt boyutu ile öğrenim görülen sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0,001$). Buna göre üç ve dördüncü sınıf öğrencilerinin donör özellikleri alt boyut puan ortalaması bir ve ikinci sınıf öğrencilerinin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Öğrencilerin diğer demografik özellikleri ile ölçek puanları

arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > 0,05$). Öğrencilerin organ bağışında bulunmak isteme durumları ile ölçek toplam ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ($p < 0,05$). Organ bağışında bulunmayı isteyenlerin puan ortalamaları istemeyenlerden anlamlı derecede daha yüksektir (Tablo 5).

Tablo 5. Demografik Özellikler ile Organ Doku Nakli ve Transplantasyon Bilgi Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Ölçek Toplam Puan			Alt Boyutlar					
				Donör Özellikleri			Organ Bağışı İle İlgili Legal, Etik ve Medikal Süreç		
	\bar{x}	ss	p	\bar{x}	ss	p	\bar{x}	ss	p
Cinsiyet									
Kadın	12,98	2,49	0,620	3,54	0,93	0,752	9,44	1,95	0,440
Erkek	12,72	2,28		3,60	0,82		9,12	1,99	
Yaş									
18-22	12,86	2,51	0,108	3,54	0,89	0,726	9,33	2,02	0,060
23-30	13,63	2,01		3,60	1,10		10,03	1,13	
Medeni Durum									
Evli	13,00	3,16	0,761	3,00	1,83	0,343	10,00	1,63	0,720
Bekar	12,94	2,47		3,55	0,90		9,39	1,96	
Boşanmış	14,00	1,73		4,00	1,00		10,00	1,00	
Üniversite Türü									
Devlet Üniversitesi	13,12	2,45	0,454	3,59	0,86	0,583	9,53	1,95	0,490
Vakıf Üniversitesi	12,87	2,48		3,52	0,95		9,35	1,95	
Kronik Hastalık									
Evet	13,43	2,18	0,358	3,81	0,87	0,168	9,62	1,63	0,610
Hayır	12,91	2,49		3,52	0,92		9,39	1,98	
Öğrenim Görülen Sınıf									
1	12,42	2,29	0,057	3,17	0,86	<0,001*	9,25	2,09	0,530
2	12,85	2,70		3,51	0,97		9,33	2,07	
3	13,55	1,74		3,88	0,74		9,67	1,32	
4	13,75	2,11		3,96	0,55		9,79	1,89	
*Tukey Testi; p<0,05									

Tartışma

Günümüzde organ ve doku naklinde önemli gelişmeler olmasına rağmen nakil olan hasta sayısı yeterince azalmamaktadır (5). Bu veriler günümüzde de organ doku bağışı önündeki engeller ile ilgili çalışmaların yapılmasının önemini göstermektedir. Geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve bağışı hakkındaki bilgi düzeylerini ve tutumlarını belirleyerek bu konudaki farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra organ nakli ve bağışı toplumsal bir mesele olduğu için, sadece sağlık çalışanları ve din görevlileri değil, politika yapıcılar ve medya da dahil olmak üzere tüm sektörlerin iş birliği

yapmasını gerektirmektedir. Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve transplantasyon konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek, bu konudaki tutumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Literatürde öğrencilerin önemli bir kısmının organlarını bağışlamayı istediği saptanmaktadır. Buna rağmen ülkemizde ve dünyada organ bağış oranları beklenenin çok altındadır (2). Bu çalışmada öğrencilerin organ bağışına yönelik görüşlerine bakıldığında %84,4'ü fırsatı olursa organ bağışında bulunmak istediğini belirterek bu konuda olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Yapılan çalışmalarda da Türkiye'de öğrencilerin organ bağışına

gönüllü olmak isteme durumları %36 ile %90 arasında değişmektedir (3,7,9,10,11). Kılıçarslan ve Eriş'in (2019) çalışmalarında bulgularımıza benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin %90'ını organlarını bağışlamayı düşündüğünü belirtmiştir (11). Diğer çalışmalarda organ bağışında bulunmak isteme durumlarının yüksek olduğu görülmektedir (9,10). (Şahin Akboğa ve Kuş, 2020; Aydın ve Öztekin, 2019). Bu bulgu öğrencilerin organ bağışında bulunmak isteme durumlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir, ancak buna rağmen literatürde organ bağış kartı taşıyanların oranının %0,2 olduğu görülmektedir (12).

Bireylerin organ bağışı konusundaki tutumlarını eğitim, sosyo-ekonomik düzey, kültür ve din etkileyebilmektedir (4). Bu çalışmada öğrencilerin organ bağışında bulunmak isteme nedenleri, "bir insanın hayatını kurtarmak", "kendisinin veya yakınlarının organ nakline ihtiyacı olabileceğini düşünmek" ve "bilime yardımcı olmaktır". Diğer araştırmalarda en sık bildirilen nedenler çalışmamıza benzer şekilde "hasta bireyleri sağlığını kavuşturmak", "bir insanın hayatını kurtarmak" ve insanlara yarar sağlamak olarak tespit edilmiştir (3,13).

Bu çalışmada öğrencilerin %15,6'sı organ bağışında bulunmak istemediğini belirtmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin organ bağışında bulunmak istememe nedenleri; daha önce organ bağışlama fikrini hiç düşünmemeleri (%20,4), bu konuda yeterli bilgilerinin olmaması (%15,5), ailelerinin izin vermeyeceğini düşünmeleri (%12,6), dini olarak uygun bulmamaları (%11,7), acil bir durumda yeterince müdahale edilmeyeceğini düşünmeleri (%10,7) olarak sıralanmaktadır (Tablo 3). Benzer şekilde literatürde de konu ile ilgili bilgilerinin yetersiz olması, dini nedenler ve vücut bütünlüğünün bozulmasını istememe en sık nedenler arasındadır (4,5,12,14). Bu durum geçmişten günümüze Türkiye'de ve dünyada organ bağışının önünde birtakım engeller olduğunu göstermektedir. Yıllar içinde organ bağışı sayılarının yeterince artmaması, organ bağışının önündeki engellerin yeteri kadar kaldırılmadığını düşündürmektedir. Özellikle günümüzde öğrencilerin web tabanlı aktivitelere ve eğitimlere daha kolay ulaşabildiklerini göz ardı etmeden bu konudaki eğitim metodlarının değiştirilmesi önem arz

etmektedir. Günümüz öğrencilerinin ihtiyaçları göz önüne alınarak eğitimde ve farkındalığın artırılmasında yeni metodların denenmesi gerekmektedir.

Yaş ve cinsiyet ile organ bağışında bulunmak isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$). Ancak öğrencilerden organ bağışında bulunmak isteyenlerin %87,0'ünün 18-22 yaş grubunda olduğu, %90,3'ünün kadın, %66,3'ünün Vakıf Üniversitesinde öğrenim gördüğü ve %59,4'ünün organ bağışı yapacak kişilerin haklarının yasalarla korunduğuna inanmadığı saptanmıştır. Yazıcı ve arkadaşları (2016) çalışmalarında kız öğrencilerin anlamlı olarak erkeklerden daha fazla oranda organlarını bağışlamayı düşündükleri saptanırken ($p<0,05$), öğrenim görülen sınıf, anne ve babanın eğitim durumu ve gelir düzeyi ile organlarını bağışlamayı düşünme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p<0,05$) (18). Göz ve arkadaşları (2006), erkek öğrencilerin organ bağışlama konusunda kız öğrencilerden daha istekli olduğunu bildirmiştir (15). Başka bir çalışmada ise çalışmamıza benzer şekilde üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve annenin eğitim düzeyi, ebeveynlerin çalışma durumu ile organ bağışını düşünme durumları arasında istatistiksel anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (12). Başka bir çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin yaş, sınıf ve cinsiyet özelliklerine göre organ bağışına yönelik tutumlarının farklılık gösterdiği belirtilmektedir (16). Yapılan çalışmalarda sosyodemografik özelliklere göre organ bağışı tercihinin farklılık gösterdiği söylenebilir.

Çalışmamızda öğrencilerin %84,8'i karşı cinsten birisine organlarını bağışlamak istemediğini belirtmiştir. Aksine Polat ve arkadaşları (2020) çalışmalarında öğrencilerin %76,2'si organlarını bağışlayacağı kişinin önemli olmadığını belirtmiştir (7). Organ nakli ve bağışı konularında sağlık çalışanları ve öğrencilerin bilgi ve düşüncelerini değerlendiren araştırmalarda yeterli bilgilerinin olmadığı, konu ile ilgili eğitim/kursların verilmesi ile bilgi artışının sağlandığı, organ bağışı ve nakline yönelik görüşlerinde olumlu yönde değişme olduğu belirtilmektedir (17). Bu çalışmada öğrencilerin %71,6'sı organ bağışı ile ilgili yeterince bilgisi olmadığını düşünmektedir. Literatürdeki diğer çalışmalarda

bizim bulgularımızı desteklemektedir (17,18). Altındaş'ın (2018) çalışmasında ise çalışmamızın aksine hemşirelik öğrencilerinin %70'inin organ bağış konusunda yeterli bilgilerinin olduğu belirtilmektedir. Aynı çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğu, Türkiye'de organ bağışına gerekli önemin verilmediğini, hastanelerin organ bağış hakkında yeterli teşviki yapmadığını ve düzenlenecek aktivitelere hem katılarak hem de sorumluluk alarak destek verebileceğini bildirmiştir (12). Bu amaçla, özellikle yazılı ve görsel medyanın bu konuda etkin kullanılması ile topluma organ nakli ve bağış konusunda ayrıntılı ve sürekli bilgilendirmelerin yapılması ve organ bağışına yönelik kampanyalarının artırılması önemlidir.

Polat ve arkadaşları (2020) organ bağış konusunda hemşirelik eğitiminin en sık (%50) bilgi kaynağı olduğunu, daha sonra internetin ve TV'nin geldiğini belirtmektedir (7). Çalışmamızda ise öğrencilerin organ bağış ile ilgili bilgileri okul eğitimi sırasında, internette, poster veya broşürlerden aldıkları saptanmıştır. Bir başka çalışmada hemşirelik öğrencilerinin konuya ilişkin bilgiyi, Organ bağış merkezleri-Sağlık kuruluşlarından (%37,9) ve yayın organlarından (%15,3) edindiği belirlenmiştir (18). Çalışmamızda öğrencilerin yalnızca %24,8'i okul eğitimi sırasında bilgi edindiklerini ifade etmiştir. Ülkemizde hemşirelik öğrencileri 2. sınıftan itibaren organ nakli ile ilgili eğitim görmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin bu bilgiyi almadıkları göz önüne alındığında bu oranın düşük olması normaldir. Ancak literatürde de öğrencilerin çoğunluğunun lisans eğitimlerinde organ nakli ve bağış ile ilgili yeterli bilgi almadıkları belirtilmektedir (7,10,19). Yılmaz ve Demirağ (2019) çalışmalarında öğrencilerin %8,3'ünün organ nakli ile ilgili eğitim aldığı ve eğitim alma oranının 1. sınıf öğrencilerde %3,2, son sınıf öğrencilerde %15,4 olduğu bulunmuştur (3). Bu sonuç çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Organ bağış sayılarının bu denli düşük olması organ bağış ve nakli ile ilgili bilgilerin lisans eğitimi boyunca yeterince verilmemesi nedeniyle olabilir. Literatürde de belirtildiği gibi bu konuda daha kapsamlı eğitimin verilmesi bilinç düzeyini ve organ bağış sayılarını artırabilir. Bu sonuçlar hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerinde organ nakli ve bağışına yönelik konuların üzerinde önemle durulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Geleceğin sağlık profesyoneli olan hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına yönelik bilgi düzeyinin yüksek olması beklenmektedir. Çünkü hemşireler organ bağışının artırılması için toplumu bilgilendirilmede, potansiyel donörlerin tespit edilmesinde ve aileler ile iletişimde önemli roller üstlenmektedir (18). Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin ölçek puan ortalaması 12,9, "donör özellikleri" alt boyutu puan ortalaması 3,54, "organ bağış ile ilgili legal, etik ve medikal süreç" alt boyutu puan ortalaması 9,41'dir (Tablo 4). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 17'dir. Buna göre hemşirelik öğrencilerinin "Organ doku nakli ve transplantasyon ölçeği" puan ortalaması orta düzeydedir. Soylar ve Kadioğlu'nun (2018) hemşirelik ve ilahiyat öğrencileri ile yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin ölçek toplam puanı $14,05 \pm 1,77$ 'dir ($p < 0,05$) (20). Emiral ve arkadaşları (2017) organ doku nakli ve transplantasyon ölçeğinin sağlık personeli olmayan kişilerde Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğini yaptıkları çalışmalarında ölçek puan ortalamasının 11,1 olduğunu saptamışlardır. "Donör özellikleri" alt boyut puan ortalaması çalışmamıza benzer değerde olup; "Organ bağış ile ilgili legal, etik ve medikal süreç" alt boyut puan ortalaması daha düşüktür (1). Bu farklılık sağlık personeli olmayan bireylerin medikal sürece daha yabancı olmaları nedeniyle olabilir. Organ doku nakli ve transplantasyon ölçeği kullanılarak yapılan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Buna göre çalışmamıza benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin ölçek puanının orta düzeyde olduğu ve sağlık personeli olmayan bireylerde daha düşük olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda "donör özellikleri" alt boyutu ile öğrenim görülen sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0,001$). Buna göre üç ve dördüncü sınıf öğrencilerinin donör özellikleri alt boyut puan ortalaması bir ve ikinci sınıf öğrencilerinin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Bu durum hemşirelik öğrencilerinin 2. sınıftan itibaren organ nakline ilişkin eğitim görmeye başladığı göz önüne alındığında beklenen bir sonuçtur. Öğrencilerin diğer demografik özellikleri ile ölçek toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > 0,05$). Emiral ve arkadaşları (2017) sağlık personeli olmayan kişilerle yaptıkları çalışmalarında ölçek puan

ortalaması ile eğitim seviyesi, sosyoekonomik durumu ve ailede organ bağı bekleyen kişinin olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0,05$) (1).

Öğrencilerin organ bağısında bulunmak isteme durumları ile ölçek toplam ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ($p < 0,05$). Organ bağısında bulunmak isteyen öğrencilerin ölçek puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksektir. Benzer şekilde Emir al ve arkadaşları (2017) çalışmalarında organ bağısında bulunmayı isteyenlerin ölçek puan ortalamaları istemeyenlerden anlamlı derecede daha yüksektir. Buna göre insanların organ bağısı konusundaki bilgi düzeyleri organ bağısında bulunmak isteme durumunu olumlu yönde etkilemektedir. Literatürde de belirtildiği gibi kişilerin bu konudaki bilgi düzeyinin artırılması ile organ bağısı konusundaki bilinç düzeyi ve organ bağısında bulunmak isteme durumu artırılabilir (3,7).

Literatürde özellikle Türkiye’de organ nakli ile ilgili bilgi düzeyini ölçmede ölçek kullanılarak yapılan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır ve organ nakline yönelik bilgi düzeyi yeterince açıklanamamaktadır. Bu çalışma ölçek kullanılarak yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalardan biridir ve hemşirelik öğrencilerinin organ doku nakli ve transplantasyon bilgi düzeyinin orta seviyede olduğunu göstermektedir. Toplumun farkındalığını artırmak ve bu alandaki ilgi seviyesini yükseltmek için toplumdaki yanlış inanış ve bilgilerin giderilmesinde ve artarak devam eden organ nakli ihtiyacının önündeki engellerin kaldırılmasında hemşirelerin rolü büyüktür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın belirli bir eğitim öğretim döneminde yapılması, tüm sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin alınması, İstanbul’da bulunan yalnızca 3 üniversitedeki öğrencilerle yapılması, verilerin online olarak toplanması, katılım sayısındaki yetersizlik, öğrencilerin öğrenim düzeyinden bağımsız olarak sosyodemografik değişkenlerine ilişkin analizlerin yapılması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Organ nakli gerektiren hastalıklar Türkiye’de

ve dünyada önemli sağlık sorunları arasındadır. Organ nakli bekleyen hasta sayısının her geçen gün artmasına rağmen uzun yıllardır organ ve doku bağısı sayısının yetersiz olduğu konuşulmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin çoğunluğu organ bağısında bulunmak istediğini, neredeyse tamamı Diyanet İşleri Başkanlığı’nın toplumu yeterli bilgilendirmediğini düşündüğünü ve küçük bir kısmı okul eğitimi sırasında bu konuda eğitim aldığını belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin çoğunluğu karşı cinsiyetten bir kişiye organ bağıslamak istemediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra literatürde organ bağısında bulunanların sayısının oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum geçmişten günümüze Türkiye’de ve dünyada halen organ bağısının önünde birtakım engeller olduğunu göstermektedir. Geleceğin sağlık profesyonelleri olarak hemşirelik öğrencileri organ ve doku bağısı konusunda toplumsal farkındalığı artırmada kilit rol oynayabilirler. Bulgularımıza göre öğrencilerin organ bağısı konusundaki bilgi düzeyleri organ bağısında bulunmak isteme durumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla öğrencilikten başlayarak organ bağısına yönelik bilgi düzeylerinin artırılması organ bağısı konusundaki farkındalığı artırılabilir. Organ bağısının istenilen düzeye gelmesi, geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin sürece dahil edilmesini, organ bağısı ile ilgili eğitim ve seminerlerin ihtiyaca göre artırılmasını ve öğrencilere organ bağısında aktif rol verecek projelerin planlanmasını gerektirmektedir. Özellikle günümüz üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun Z kuşağı olduğu düşünüldüğünde web tabanlı ve interaktif eğitimlere daha hızlı adapte oldukları ve daha kolay ulaşabildiklerini göz ardı etmeden eğitim metodlarının yenilikçi yöntemlerle değiştirilmesi önem arz etmektedir. Günümüz öğrencilerinin ihtiyaçları göz önüne alınarak eğitimde ve farkındalığın artırılmasında yeni metodların denenmesi şarttır.

Teşekkür

Araştırmada gönüllü olarak yer alan hemşirelik öğrencilerine teşekkür ederiz.

İletişim: Yasemin Eda Tekin
E-Posta: yedatkn@gmail.com

Kaynaklar

1. Emiral GO, Atalay BI, Altunok H, Gokler ME, Onsun MF, Metintas S. Development of a reliable and valid organ tissue donation and transplantation knowledge scale. *Transplantation Proceedings*. Elsevier; 2017; 260–6.
2. Global Observatory on Donation and Transplantation. Available at: <https://www.transplant-observatory.org/data-charts-and-tables/>. Accessed June 1, 2023.
3. Yılmaz M, Demirağ S. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Nakli İle İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumlarına Tıp Eğitiminin Etkisi. *Ankara Medical Journal* 2019; 19(2).
4. Güner YO, Cicereli EE. Organ Bağışında Psikolojik ve Kültürel Etmenler. *OPUS International Journal of Society Researches* 2021;17(38): 5735-5763.
5. Azak N, Şen H. Bireylerde organ bağışını etkileyen faktörler: OECD ülkeleri için bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2019; 21(3): 535-547.
6. Gürler H, Hançer AT. Bir Aile Sağlığı Merkezine Başvuran Bireylerin Organ Bağışı Konusundaki Tutumları. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics* 2020; 28(1),90-8.
7. Polat HT, Turan GB, Mankan T. Hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2020; 2(1):24-33.
8. Öden TN, Korkmaz FD. Kadavra Donörden Organ Nakli Oranlarını Arttırmada Hemşirenin Sorumlulukları: Sahada Neler Yapabiliriz?. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2021;8(3):558-65
9. Aydın Z, Öztekin DS. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki düşünceleri. *Journal of Academic Research in Nursing* 2019; 28, 2019.
10. Akboğa ÖŞ, Kuş B. Hemşirelik Öğrencilerinin Beyin Ölümüne İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Organ Nakli ile Bağışı Hakkındaki Tutum ve Davranışları. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi* 2020; 2(3): 159-166.
11. Kılıçarslan M, Eriş H. Üniversite öğrencilerinin organ ve doku bağışı hakkındaki görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019; 18(70): 838-851.
12. Altıntaş HK. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi. *Sağlık Akademisi Kastamonu* 2018; 3(3): 210-227.
13. Çelik GO, Dalfidan B. Öğrencilerin organ bağışı hakkındaki düşüncelerinin belirlendiği fenomenolojik bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2022; 13(2): 228-239.
14. Doğan M D, Uzun İ, Kaya N, Ekinci H, Altınkaynak, M. Üniversite Öğrencilerinin Organ Bağışına Bakış Açısı ve Bilgi Düzeyleri 2018; *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(2): 99-105.
15. Goz F, Goz M, Erkan M. Knowledge and attitudes of medical, nursing, dentistry and health technician students towards organ donation: a pilot study. *J Clin Nurs* 2006;15(11):1371–5.
16. Ordin YS, Bilik Ö, Söylemez BA, Kankaya EA, Çelik B, Duğrul E. Organ Bağışına Yönelik öğrenci tutumları: hemşirelik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2018; 7(2): 28-36.
17. Özer FG, Karamanoğlu AY, Beydağ KD, Fidancıoğlu H, Akıncı E, Şanlı İ, Tembelo H, Şanlı İ, Bozkurt L, Urak S. Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören bir grup öğrencinin organ nakli/bağışına yönelik görüşleri ve bilgi düzeylerine eğitimin etkisi. *TSK Koruyucu Hekim Bülteni* 2008;7(1):39–46.
18. Yazıcı YS. Turkish validity and reliability of organ donation attitude scale. *Journal of Clinical Nursing* 2016;25(5–6):642–55.
19. Yiğit G, Aygin D. Doku organ bağışına yönelik bilgi ve tutumların değerlendirilmesi: karasu örneği. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi* 2020; 3(1): 76-87.
20. Soyular P, Kadioğlu BU. Theology and nursing students' knowledge of organ donation and transplantation. *Transplantation proceedings*. Elsevier 2018; 2961–2965.